

Cæterum non desunt loca Philosophi, in quibus doctrina nostra continetur (1). Plura de his si cupis, vide apud Lossada (2) aliosque veteres scriptores.

CAPUT IV.

DE NATURA PHYSICA
DEQUE QUIBUSDAM NOTIONIBUS CUM NATURA
RELATIONE CONNEXIS.

ARTICULUS I.

Quid sit natura physica.

179. Multæ sunt hujus vocis acceptiones, aliæ aliis magis communes et improprie. Primo enim Deus ipse *natura* dicitur (3): quo sensu S. Augustinus scripsit supra hanc nostram naturam esse *naturam non creatam, sed creaticem, id est Deum* (4). Huc revocatur illa acceptio, qua, ut scribit Hugo Victorinus (5), sumitur natura pro mente divina, rerum omnium ac naturarum creaturarum opifice ac parente. «Hanc autem Philosophi quidam boni, sed non boni latinitatis auctores *naturam naturantem* appellarunt» (6). Per quamdam oppositionem ad hanc primam naturæ significationem, accipitur natura pro tota rerum creaturarum universitate: quare pro eodem habetur aliquid produci, ac poni in rerum natura, vel aliquid existere, ac esse in rerum natura. Et hoc sensu non semel docet S. Thomas totam naturam esse instrumentum Dei, et miraculum dicitur vim excedere totius *naturæ*. Alias etiam reperitur eadem vox in angustiore

Varia
acceptiones
naturæ.

(1) Vide lib. 2.º de *Anima*, cap. 1, ubi dicit animam et corpus esse animal, sicut pupilla et visus est oculus. Adde *Physicor.* lib. 4, text. 33; *Metaph.* lib. 5, text. 31.

(2) Loc. cit. per totam disput. 7.^{am}

(3) Senec., de *Officiis*, lib. 4.

(4) S. August. de *Trinit.*, lib. 15, cap. 1.

(5) *Didascalion.*, lib. 1, cap. 11.

(6) Conimbricens., *Physicor.*, lib. 2, cap. 1, quæst. 1, art. 1.

acceptione pro natura irrationali, per oppositionem ad ens rationale ac liberum. Tertio natura idem valet, ac temperamentum vel indoles, ut cum hic dicitur natura mitis, ille iracundus etc. Quarto significat natura essentiam rei, potissimum consideratam in ordine ad operationem, ut jam monuimus in *Ontologia*: qui sensus communissimus est, sicut ipsa essentia, omne quippe ens reale, sive substantiale sive accidentale, sive completum sive incompletum, sive infinitum sive finitum, sua gaudet essentia. Paulo restrictior est illa alia significatio, qua natura dicitur per oppositionem ad suppositum, denotatque essentiam complete in sua specie vel quasi specie constitutam; et hoc pacto investigavimus in *Ontologia*, qui differat natura a supposito. Denique sumitur nomen naturæ in alio sensu *naturalis Philosophiæ* proprio, qui nunc declarandus venit. Harum acceptionum precipuus breviter complexus est S. Thomas non uno in loco (1), Joannes vero Martinez Ripalda ad hasce quatuor revocat: «Prima est Dialecticorum propria, inquit, Philosophiam (naturalem), Metaphysicam et Theologiam transcendens, quæ *naturam* sumit pro cuiuscumque rei essentia et quidditate: Secunda propria Metaphysicæ, quæ pro *substantia completa*, ut a subsistentia distinguitur; tertia physica, quæ pro *substantia incompleta*, ut materiam et formam comprehendit; quarta denique Theologorum disputatione frequentissima, quæ pro ea aggregatione rerum, quæ ab *ordine supernaturali et gratia* dividitur, usurpari solet» (2).

Definitur ergo natura in sensu physico ab Aristotele et Scholasticis communiter: *principium et causa motus et quietis ejus, in quo est, primo et per se et non secundum accidens* (3). Est natura *principium et causa motus et quietis ejus in quo est*, nempe principium et causa, cur moveatur et quiescat res.

Definitio
naturæ in sensu
physico, prout
hic sumitur,
explicatur.

(1) Vide S. Tom. 1.º dist. 17, quæst. 1, art. 1, ad ultimum; 2.º dist. 37, quæst. 1, art. 1; 1 p., quæst. 29, art. 1 ad 4.um; 1. 2. quæst. 10, art. 1, 3 p., quæst. 2, art. 1; de *Unione Verbi*, art. 1, (inter *Questiones disputatas*); *Contr. Gent.*, lib. 4.^a, cap. 35, arg. 3.º et cap. 41; *Metaphys.*, lib. 5, lect. 5; 4.º dist. 5, quæst. 1, art. 2.

(2) Joannes Martinez de Ripalda, de *Ente supernaturali*, disp. 1, sect. 1, num. 9.

(3) Aristot. lib. 2.º *Physicor.*, cap. 1, text.

Dicitur autem *principium et causa*, ut indicetur ad rationem naturæ spectare, ut sit non quomodocumque principium, sed principium vere influens et causa: nam ut ex scriptis in *Ontologia* (1) constat, latius patet principium, quam causa, nec ad rationem illius generatim requiritur veri nominis influxus in principiatum (2). Unde fit, ut privatio quamvis sit principium corporis *in fieri*, non tamen naturæ dignitatem obtineat, cum non sit causa in motum influens (3).

Additur in definitione naturam esse principium *motus*, non quidem motus dumtaxat localis, sed cujuslibet sensibilis vel physicæ actionis aut mutationis, de qua sola agebat Aristoteles in *naturali Philosophia*. Quapropter ex mente Philosophi a ratione naturæ hic descriptæ excludenda sunt agentia illa, quæ non sunt causæ motus proprii ac sensibilis vel physici, qualia sunt spiritus puri. Et ratio est, quia Stagiritæ naturam hic declaravit, quæ sit principium ejus motus, quem describit in libro tertio *Physicorum*, ut liquido evincitur ex hujus libri initio. At motus, quem in tertio libro describit Aristoteles, motus physicus ac sensibilis est.

Adverte porro principium motus intelligendum hic esse sive active sive passive, eo nimirum pacto, quo cuique rei motus convenit: *quibus ergo convenit movere, est in eis principium activum motus; quibus autem competil moveri, est in eis principium passivum, quod est materia* (4).

(1) Vide *Ontolog.*, num. 379, pag. 1077 seqq.

(2) Utrum autem in hac prima definitionis parte vox *principium*, cujus ratio jam implicita continetur in voce *causa*, redundet necne, vide apud Complutenses (*Physicor.*, disp. 7, quæst. 1, n. 2). Sed res non est magni momenti.

(3) Illud tamen notandum est, non deesse Auctores, qui arbitrentur privationem, sicut est per accidens principium generationis, ita etiam esse aliquo modo naturam. Vide Rubium (*Physicor.*, lib. 2, cap. 1, quæst. 2, n. 22 seqq.). Quod si verum esset, ad rationem naturæ generatim sumptæ non requiretetur ullus positivus influxus nec causalitas.

(4) S. Thom. 2.º *Physicorum* lect. 1, paragr. a.

Est tamen hac de re varietas sententiarum; nam Scotus, quem sequuntur magis communiter Scotistæ, ut mox dicitur, contendit principium activum, prout tale, naturam non esse, sed tantum principium passivum: alii e contrario putant principium passivum non

Cum autem dicitur *motus et quietis*, vox hæc *quies* designat non cessationem a motu vel actione, sed conservationem termini vel perseverantiam in statu per motum comparato. Cæterum disputant Auctores, num voces *motus* et *quietis* in ista definitione copulative accipiendæ sint, an disjunctive, id est, utrum ad naturæ conceptum requiratur, ut sit principium et motus et quietis, an vero sufficiat, ut sit alterutrum. Ea videtur probabilior opinio, quam tenent cum S. Thoma (1), Cardinalis Toletus (2), Fonseca (3), Rubius (4), Benedictus Pererius (5), Joanne a S. Thoma (6), et Complutenses (7) aliique, verba illa intelligenda esse distributive distributione accommodata, huncque omnino præ se ferre sensum, quemadmodum scribit Toletus: «Natura est principium motus et quietis, in quibus est motus et quies; et quietis solius, in quibus est solum quies; et motus solius, in quibus solum est motus». Simili pacto Peripatetici definitionem illam Aristotelicam animæ, secundum quam anima dicitur *principium, quo movemur, sentimus et intelligimus*, sic solent interpretari, ut sensus sit, non quod quævis anima sit principium omnium istarum operationum, sed quod in quocumque ente insit aliqua earum, vel plures, vel omnes, ab anima tamquam a primo principio profuant.

Additur in definitione particula illa, *ejus in quo est*, ut excludantur a notione naturæ principia motus extrinseca. Natura namque dicitur respectu eorum dumtaxat motuum, qui in eo ipso subjecto immanent, in quo inest principium et causa talium motuum, non autem respectu illorum, qui

habere rationem naturæ. Qua de re vide, si lubet Conimbricenses (*Physicor.* lib. 2, cap. 1, quæst. 3), Joann. a S. Thoma. (*Physic.*, quæst. 9, art. 2), Complutens. (loc. cit.), Rubium (*Physic.* cap. 1, quæst. 1).

(1) Loc. cit.

(2) *Physicor.* lib. 2, quæst. 1, ad 3.um

(3) *Metaph.* lib. 5, cap. 4, quæst. 2, sect. 4.

(4) *Physicor.* lib. 2, cap. 1, quæst. 1, n. 13.

(5) *De Communibus omn. rerum.* etc. lib. 7, cap. 10.

(6) *Physicor.* quæst. 9, art. 1.

(7) Loc. nup. cit.

in alio subjecto recipiuntur; ut constat ex ipso textu græco (1). Quare quamvis natura possit etiam alia movere seu transeunter agere, vel etiam ab extrinseco agente moveri, non tamen ex eo præcise natura dicenda est in sensu physico. Ratio porro hujus rei est illa, quia videlicet natura in sensu physico debet distingui ab iis, quæ natura non sunt, ac sumi per oppositionem ad illas causas vel agentia, quæ non dicuntur physica seu naturalia, prout sunt v. g. Deus et causæ artificiales ac violentæ. Atqui esse principium et causam motuum in aliis entibus convenit non solum physicis causis, verum etiam Deo et etiam agentibus artificialibus et violentis, ut per se patet. Sane machinæ quoque et generatim instrumenta artis transeunter operantur, et ab aliis quoque impressum motum in se recipiunt; et sæpe causæ transeunter agentes vim passo inferunt, quod ubicumque accidit, causæ illæ non naturales, verum violentæ dicuntur. Ergo proprium naturæ, prout ab his, quæ natura non sunt, distinguitur, est ut sit principium et causa motus et quietis vel conservationis termini per motum acquisiti subjecto ipsi, unde motus vel quies procedit, immanenti (2).

Dicitur primo seu *primum*, ad excludenda accidentia et potentias atque habitus, per quæ tamquam instrumenta operantur agentia naturalia. Naturæ enim nomine non venit quodcumque principium motus et quietis, sed primum ac radicale, quod proinde ad internam et essentialem substantiæ constitutionem debet pertinere. Accidens ergo natura non est, sed inest naturæ. Cæterum habitus dici solent quasi quædam natura, cum sunt inveterati, quia cum difficulter exuantur, similitudinem quamdam gerunt cum natura, de qua pulchre scripsit Pöeta:

Naturam expellas furca, tamen usque recurret.

(1) Οὐσης τῆς φύσεως ἀρχῆς τινος καὶ αἰτίας τοῦ κινεῖσθαι καὶ ἡρεμεῖν ἐν φ' ὑπαρχεῖ πρότιος καὶ αὐτοῦ καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός. Arist. *Physicor.*, libr. 2, cap. 1.

(2) Vide Rubium (*Physicor.*, lib. 2, cap. 1, quæst. 1, n. 14). Comimbic. (ibid. quæst. 2, art. 3, ad 5.um), Lossada (*Physic. tract. 2*, disp. 1, cap. 1, n. 4), Rhodes (*Philos. peripat.*, lib. 2, disp. 1, quæst. 2, sect. 1).

Quare tales habitus instar secundæ naturæ ad actus suos inclinant.

Denique additur in definitione: *per se et non secundum accidens*, ad excludendas formas quasdam artificiales, quæ inesse quandoque possunt subjecto, in eoque certos gignere motus vel actiones: veluti si medicus ægrotet, sibi que ex artis peritia remedia præscribat, quibus sanetur, sanatio illa est quidem ab intrinseco principio, quod tamen per accidens dumtaxat hic et nunc inest subjecto. *Contingit enim aliquando*, inquit Angelicus, *quod aliquis medicus est sibi ipsi causa sanitatis: et sic principium suæ sanationis est in eo, sed per accidens: unde principium sanationis in eo non est natura: non enim secundum quod sanatur, habet medicinam, sed secundum quod est medicus. Accidit autem eundem esse medicum et sanari: sanatur enim, in quantum est infirmus: et ideo, quia per accidens conjunguntur, aliquando per accidens dividuntur; contingit enim alium esse medicum sanantem, et alium infirmum, qui sanatur. Sed principium motus naturalis est in corpore naturali, quod movetur, in quantum movetur: in quantum enim ignis habet levitatem, fertur sursum: nec dividuntur adinvicem, ut aliud sit corpus quod movetur sursum, et aliud leve; sed semper unum et idem. Et sicuti est de medico sanante, ita est de omnibus artificialibus: nullum enim eorum habet in seipso suæ factionis principium; sed quædam fiunt ab intrinseco, sed per accidens, ut dictum est (1).*

Disputant autem, num verba illa, primo et per se, idem valeant, atque adeo alterutrum redundet: nam certe principium primum et radicale cum substantiale sit, nequit non subjecto convenire per se. Quidquid sit de hac questione, quæ parvi est momenti, illud certe verum videtur, etiamsi principium primum sit quoque reipsa per se, conceptus tamen aliquo modo diversos his particulis exprimi; siquidem primum opponitur secundo, et id quod per se est, ei quod est per accidens. Atque ita saltem magis videtur res declarari per utramque illam particulam.

Quæ cum ita sint, natura in hac acceptione est omne principium substantiale cujuslibet rei, quod motum internum

(1) S. Thom., *Physicor.* lib. 2, lect. 1, paragr. b. circa med.

Probatur
definitio
prædictæ
rectitudo.

causare potest ipsi rei immanentem, ac terminum ejusmodi motu partum conservare. Probatur autem rectitudo expositæ hactenus definitionis. *Naturalia enim differunt a non naturalibus, in quantum habent naturam. Sed non differunt a non naturalibus, nisi in quantum habent principium motus in seipsis. Ergo natura nihil aliud est, quam principium motus et quietis in eo, in quo est, primo et per se, et non secundum accidens* (1). Itaque motus proprius et characteristicus ac distinctivus naturæ est motus immanens et quies vel conservatio termini per talem motum comparati. Non tamen negamus, sed ultro concedimus, naturam posse quoque extrinsecus agere in alia entia et ab illis moveri; sed tantum dicimus cum Aristotele communicque Peripateticorum sententia, id non esse proprium et exclusivum naturæ physicæ, prout tali, sed commune cum aliis, quæ naturæ contraponuntur.

Colliges hinc 1.º Naturam esse primum principium quo motus et quietis in corpore, corpus autem ipsum esse primum principium quoad. 2.º Conceptum naturæ perfectissime convenire corporibus viventibus, ac potissimum animantibus; viventia namque habent principia intrinseca motuum immanentium, vitalium nempe operationum. Tales sunt nutritio, augmentatio, motus localis, recuperatio sanitatis, sensationes. 3.º In corporibus non viventibus ratio naturæ physicæ, hactenus descriptæ, salvatur in primis in materia respectu generationis novæ substantiæ, nam vere est principium passivum talis actionis formæque per ipsam eductæ, saltem quatenus supponitur proxime disposita ad novam formam recipiendam (2). Est etiam natura relate ad eos motus, per quos cum semel statum sibi consentaneum amiserunt, eundem recuperare nituntur, ut accidit v. g. in

(1) S. Thom. loc. nup. cit., paragr. b. Cfr. Benedictus Pererius (*de Communibus* etc. lib. 7, cap. 5, 4.^a dubitatio), ubi duos alios prædictam definitionem colligendi modos reperies.

(2) Saltem quatenus supponitur disposita ad formam recipiendam, inquam, quia materia secundum se præcise sumpta indifferens est ad quamlibet formam, et mere passivam capacitatem importat recipiendi cujuslibet motus, quin possit illi ullus esse violentus: et propterea negant quidam materiam ita spectatam esse naturam respectu formæ recipiendæ. Cfr. Rhodes loc. cit., sect. 1, paragr. 2.

corporibus elasticis. Deinde supposita ea sententia, quam tu probabiliorum in *Ontologia* propugnativimus relate ad proprietatum dimanationem (1), plane liquet rationem naturæ reperiri in eorundem fluxu a propria essentia perennique conservatione. Quamquam etiam in contraria sententia substantia corporea respectu naturalium proprietatum videtur omnino naturæ dignitatem obtinere: quia licet proprietates dicantur efficienter ab externo principio effici, nihilominus adest in rei substantia exigentia illarum, ac positiva aptitudo et appetitus naturalis vel insita inclinatio; quamobrem nequit res, præciso saltem miraculo, produci a suis causis, nisi cum suis proprietatibus, nec semel producta potest, quamdiu durat in existentia, iisdem a creata causa quacumque spoliari. Veteres etiam inter exempla naturalium motuum afferbant localem motum gravium, et ita re vera loquendum esset, si motus ejusmodi non procederent ex attractione vel impulsu externorum corporum, sed ex proprio et insito nisu corporis ipsius versus aliud ruentis, quemadmodum olim communiter arbitrabantur: qua de re inferius agetur.

Jam quod realitatem attinet naturæ, docet Aristoteles ridiculum esse conari demonstrare naturam. Et ratio est, quia ridiculum est afferre demonstrationem eorum, quæ manifesta sunt, et quibus nemo per demonstrationem assentitur. Atqui talis est natura. Plane enim videmus multos motus immanentes in corporibus terminosque perenniter conservatos ex intrinseca necessitate: quorum necesse est dari principium proprium, nempe naturam. Verum id, quod manifestissimum Aristoteles aliique hactenus Philosophi existimarunt, id agnoscere nolunt atomistæ ac cæteri, qui nihil vident in corporibus, nisi materiam et motum extrinsecus impressum. Sed doctrina ista jam in superioribus refutata manet, iterumque magis profligabitur, cum de corporum activitate sermo erit.

180. Objic. 1.º Absolutum non recte definitur per relativum. Atqui natura est absolutum quiddam, et ab Aristotele per relativum definitur: principium enim et causa relationem implicant. Ergo non recta est ista naturæ definitio.

(1) Vide *Ontolog.*, num. 323, pag. 927 seqq.

Realistæ naturæ
vindictam.

Quædam
difficultates
solventur.

Resp. dist. Major. Absolutum non recte definitur per relativum, secundum rationem absoluti, *conc.*; secundum ordinem ad aliud, quem potest etiam importare, *neg.*

Et *contradist.* Minor, *neg.*, conseq. Etenim natura non est relatio, sed absolutum relationem importans. Ponitur, inquit S. Thomas, in *definitione naturæ principium quasi genus, et non aliquid absolutum, quia nomen naturæ importat habitudinem principii. Quia enim nasci dicuntur ea, quæ generantur conjuncta generanti, ut patet in plantis et animalibus, ideo principium generationis vel motus natura nominatur. Unde deridendi sunt, qui volentes definitionem Aristoteles corrigere, naturam per aliquod absolutum definire conati sunt, dicentes quod natura est vis insita rebus, vel aliquid hujusmodi* (1).

Objic. 2.º Unum idemque non potest esse principium contrariorum. Atqui motus et quies contraria sunt. Ego.

Resp. trans. Major.; *dist.* Minor. Quies si sumatur pro motus privatione et in termino, a quo motus incipit, est contraria motui, *conc.* Si sumatur pro perseverantiâ sitiva in termino connaturali reique consentaneo, ac proinde in termino, ad quem natura ipsa motum instituit, *neg.* Hoc enim pacto motus et quies non solum non opponuntur, quin potius alterum ad alterum ordinantur ut in finem. Planum est autem medium fini non opponi.

Transmissi porro Majorem, quia saltem in entibus liberis potest idem esse principium contrariorum.

Objic. 3.º Ars cantandi et saltandi aliæque similes sunt vere principia interna motuum in ipso subjecto immanentium, et quidem per se: quisque enim cantat, et saltat per artem, quam in se habet. Atque idem dici potest de arte logica seu de arte ratiocinandi. Sed hæc artes certissime natura non sunt. Ergo definitio Aristotelica non convenit soli naturæ.

Resp. dist. Major. Et illæ actiones quantum ad ipsam substantiam motus procedunt ab arte, *neg.*; quantum ad modum dumtaxat, *conc.* Tum *neg.* conseq. Nam tum cantus

(1) S. Thom. *Physicor.* lib. 2, lect. 1, paragr. b. Cfr. Tolet. *Physicor.* lib. 2, quæst. 1 ad 1.^{am}.

et saltatio, tum etiam ratiocinatio, procedunt quoad rem ipsam a natura, neque ars aliud circa eas præstat, quam dirigere, ut certo modo artificioso fiant. Præterquam quod ars operationes ejusmodi efficiendi non est aliquid substantiale neque ad primum esse subjecti spectans: ideoque etiam ex hoc capite a naturæ dignitate desciscunt (1).

Objic. 4.º Ex modo communi loquendi omnium naturæ est igni, ut comburat, magneti, ut attrahat, etc. Atqui tamen hujusmodi operationes ac motus non recipiuntur in eo ipso subjecto, unde manant, sed in alio extraneo. Ergo ex communi modo loquendi natura non dicitur dumtaxat principium motuum immanentium, sed etiam motuum exterius transeuntium.

Resp. dist. antec. Naturale est corporibus illis ita agere, id est secundum inclinationem ac potentiam ipsorum propriam, ideoque tamquam aliquid naturam illorum consequens, *conc.*; naturale est eo sensu, ut corpora in ratione physice nature constituentur præcise formaliter ex eo, quod sint principia talium operationum, *neg.* Resque satis patet ex superioribus notatis.

Objic. 5.º Sua est natura etiam in Deo, accidentibus, artefactis. Atqui tamen in his omnibus non adest internum principium immanentium motuum. Ergo...—*Resp. dist.* Major. Sua est etiam in Deo et cæteris natura in sensu physico, prout nunc sumitur, *neg.*; in sensu communitiori ac metaphysico, quatenus idem sonat, ac essentia, *conc.*; et *neg.* conseq.

Objic. 6.º Si vera est naturæ descriptio, prout hic exposita, vel non datur natura in corporibus inanimatis, vel omnia corpora vivere dicenda sunt. Sane ut suo loco exponetur, indoles ac ratio propria viventium in eo reponitur, quod immanentes motus vel actus habeant. Ergo vel corpora inanimata natura carent, vel si ea gaudent, procul dubio vivunt.

Resp. neg. assert. Nam vita importat principium activum simul et passivum, siquidem vivens est, quod se movet ab intrinseco; natura autem salvatur etiam in solo

(1) Vide Card. Tolet. (loc. cit. ad 7.^{am}), et Joann. a S. Thom. (loc. cit. art. 1).

principio passivo motus inmanentis. Præterea vivens requirit principium se movendi ultra statum connaturalem et consentaneum, at natura prout etiam convenit non viventibus non postulat principium ejusmodi, sed satis habet cum principio se movendi ad terminum et statum consentaneum assequendum: quare motus ad proprietates et passiones sunt quidem naturales, non tamen vitales.

ARTICULUS II.

Quænam habeant rationem naturæ physicæ.

181. Ex disputatis in præcedenti articulo natura substantiale quiddam sit, oportet, atque adeo accidentia omnia arcentur a naturæ ratione. Inter substantias porro prima sese offert divina, quæ certe ob excellentissimam suam perfectionem natura physica, qualem hic describimus, esse non potest; est enim penitus immobilis atque immutabilis et incapax suscipiendi in se ullius motus realis. Substantiæ quoque immateriales complete subsistentes, seu spiritus puri, qui non sunt actus materiæ, naturæ physicæ non sunt cum pati vel recipere non possint in se motum physicum veri nominis, sed solum actus intentionales intellectus et voluntatis, qui certe non censentur esse motus physici ac naturales, qui nempe sint sensibiles ac materiales. Itaque difficultas tota recidit supra corporea composita et supra principia eorum essentialia.

§ I.—Utrum compositum sit natura. Et primo quidem si compositum sumatur pro supposito, quatenus coalescit ex natura et subsistentia, non potest esse natura, sed aliquid ab ea distinctum aliquo saltem modo, secundum ea quæ in *Ontologia* disputari solent de distinctione naturæ a supposito. Si vero compositum corporeum sumatur præcisa ratione formali subsistentiæ, prout solummodo importat integram formam vel rationem specificam, qualis est v. g. humanitas, sunt diversæ opiniones. Alii negant, ea permoti ratione, quod compositum hujusmodi quamvis vere sit principium quo operationum, non vero primum; nam primum principium sunt ipsæ partes essentialia, ex quibus

Nec Deus,

nec puri spiritus
sunt natura
physica.Utrum
compositum
corporeum sit
natura:

prima opinio,

corporea substantia coalescit. Et hanc opinionem videtur aperte professus esse Philosophus illis verbis: *Quod autem ex his, natura quidem non est, sed constat natura* (1). Quem textum sic Angelicus interpretatur: *Posses autem aliquis credere, quod quia materia dicitur natura, et etiam forma, quod compositum possit dici natura; quia substantia dicitur de forma et materia et composito. Sed hoc excludit dicens, quod compositum ex materia et forma, ut homo, non est ipsa natura, sed est aliquid a natura; quia natura habet rationem principii, compositum autem habet rationem principii* (2). Et ita sentiunt etiam Complutenses (3), Conimbricenses (4), et alii.

Verum alii censent compositum sumptum pro totali forma specifica posse vocari naturam physicam, quia vere est principium quo et quidem primum, sin minus absolute et in toto rigore, nam prius supponit materiam ac formam, saltem respectu accidentium. Quod vel ex eo confirmatur, quod humanitas Christi Domini verissime dicitur natura, quam Verbum divinum assumpsit. Et in hujus etiam opinionis patrocinium advocatur S. Thomas, cujus illa sunt verba: *Non solum forma partis dicitur natura, sed species ipsa, quæ est forma totius: ut si dicamus, quod hominis natura non solum est anima, sed etiam humanitas et substantia, quam significat definitio* (5). Ita opinatur Joannes a S. Thoma (6), alique.

Controversia ista non magnum momentum habet: prima tamen sententia magis peripatetica videtur ac forte probabilior et conformior definitioni naturæ. Angelicus vero Doctor in eo loco, quem pro se laudat Joannes a S. Thoma ex libro quinto *Metaphysicorum*, ei re vera non favet, sed aperte refragatur, ut manifeste patet ex contextu: dicit enim primo et proprie naturam significare materiam et formam, quæ sunt principia generationis, ac mox per *quandam metaphoram* et

(1) Aristot. *Physicor.* lib. 2, cap. 1, tract. 12.(2) S. Thom. *Physicor.* lib. 2, lect. 2, par. 6.(3) *Physicor.* disp. 7, quest. 6.(4) *Physicor.* lib. 2, cap. 1, quest. 2, art. 2, ad. 4.^{um}(5) S. Thom. *Metaph.* lib. 5, lect. 4, par. 6.(6) *Physic.* quest. 9, art. 2.

secunda:

approbatur
prima

nominis extensionem applicari etiam ad designandam substantiam completam, quæ est terminus generationis. Lege ipse integrum testimonium S. Doctoris.

182. § II.—De materia. Asseruit Vallesius et alii apud P. Rubium (1), materiam non esse naturam simpliciter, sed solum secundum quid, per quamdam analogiam aut similitudinem cum forma. Communis tamen sententia docet materiam esse vere ac proprie naturam in eo sensu, in quo hic natura desumitur. Et ratio est, quia materia est principium intrinsecum motus et quietis ejus in quo est, nempe in composito, est videlicet principium passivum, recipiens in se motum et quietem, ac materialem concursus præbens ad motum, immo et exigens illum, *saltem si sermo sit de materia disposita*. Nam sicut compositum totum est id, quod recipit motum, ita materia, quæ ipsum compositum intrinsece atque essentialiter constituit tamquam primum subjectum, est principium quo compositum in se motum recipit, ac terminum ejus conservat. Hæc est doctrina Philosophi, ac S. Thomæ cæterorumque interpretum Scholasticorum.

Dices 1.º Materia non est principium et causa motus, siquidem nihil efficere potest. Ergo nequit esse natura.

Resp. Materia non est principium activum, *conc.*; passivum, *neg.* Cum vero natura definitur principium et causa, præscinditur a quacumque ratione particulari causalitatis vel principii, sive activi sive passivi; ac proinde sub ea generalitate definitio æque quadrare potest in principium passivum, atque in activum. Apposite Aquinas: *In rebus naturalibus eo modo est principium motus, quo eis motus convenit. Quibus ergo convenit movere, est in eis principium activum motus; quibus autem competit moveri, est in eis principium passivum, quod est materia. Quod quidem principium in quantum habet potentiam naturalem ad talem formam et motum, facit esse motum naturalem* (2).

Dices 2.º Si ad rationem naturæ sufficeret sola ratio principii passivi ac potentiæ receptivæ, quæ reperitur in

(1) *Physic.* lib. 2, cap. 1, quæst. 2, n. 15.

(2) S. Thom. 2.º *Physicor.*, lec. 1 initio.

materia, omnis motus, quantumvis violentus vel supra naturam rei positus, naturalis esset materiæ. Id quod videtur repugnare. Sane motus lapidis sursum projecti contra naturam esse censetur: gratiæ autem infusio supra naturam animæ dicenda omnino est. Atqui tamen est in materia lapidis potentia receptiva motus illius itemque in anima inest pure passiva gratiæ recipiendæ capacitas. —Resp. dist. Si sola ratio principii passivi sufficeret absque nulla positiva aptitudine et ingenita inclinatione, *conc.*, si sufficeret sola ratio passivi principii cum positiva tamen aptitudine et inclinatione, aut exigentia, *neg.* Jam vero ad rationem naturæ prout jam in præcedenti articulo notatum est, requiritur positiva quedam inclinatio ac tendentia; est enim natura principium non quæcumque, sed principium cum aliqua causalitate conjunctum, atque adeo positive influens in motum et quietem.

183. § III.—De forma. Formæ aliæ sunt separatæ aliæ informantes. Et de separatæ, quales sunt Deus et angelus, non est hic sermo, quia jam superius eis rationem naturæ physicæ denegavimus; sed solum de informantibus. Harum autem aliæ sunt materiales, aliæ immateriales, ut anima humana. Primum itaque dicendum est de formis materialibus.

Formarum porro materialium quædam sunt inorganicæ, quædam organicæ propriæque viventium, sive pure vegetativæ, ut animæ plantarum, sive præterea sensitivæ, ut formæ animantium. Ac de formis quidem corporum inorganicorum una communis est omnium vox, eas esse vere ac proprie naturas, et quidem perfectius, quam sit materia prima; at de formis animatorum, ac potissimum de anima rationali, non est tanta concordia. Nam Simplicius et Eudemus et Avicenna, itemque Albertus Magnus, existimarunt animam naturam non esse (1). Verum communissima est etiam hac in re Philosophorum doctrina opinantium animas quoque naturæ dignitatem obtinere. Et ratio eadem est pro omnibus, quia definitio naturæ convenit non solum formis inorganicorum, sed etiam organicorum corporum: omnes quippe sunt principium motus et quietis ejus, in quo est; et

Utrum
forma rationem
habeat naturæ.

(1) Vide apud Conimbric. (*Physicor.* lib. 2, cap. 1, quæst. 4, art. 1), Rubium (*Physicor.* lib. 2, cap. 1, quæst. 3, n. 27) etc.

Utrum
materia sit
natura:

affirmat
communis
sententia.

principium quidem activum et causa efficiens, quia forma, ut superius docuimus, est fons totius activitatis, quæ corporibus inest, ac simul passivum quatenus motum ejusmodi in se recipit, id quod multo manifestius apparet in corporibus viventibus. Est ergo forma verissime natura, immo perfectius, quam materia, propterea quod perfectiore gaudet ratione principii (1).

Et hæc quidem communissima doctrina Scholasticorum est. Solum dissident in duobus. Primo major pars Scotistarum existimat (2), formam non præcise quatenus est principium activum, sed solum quatenus passivum, esse naturam: quæ sententia ex illa opinione procedit, secundum quam iidem auctores in Aristotelica definitione naturæ vocem principium interpretantur de passivo dumtaxat. Verum probabilior est communissima sententia aliorum, quam etiam quidam Scotistæ amplectuntur, ac nominatim Mastrius (3). Et ratio est, quia forma etiam quatenus activa verissime est respectu motuum immanentium principium et causa, cur compositum moveatur: nam quod seipsum movet, profecto est principium et causa sui motus. Atqui ex Aristotelica definitione non amplius requiritur in hac parte ad rationem naturæ. Ergo non est, cur dicamus formam esse naturam, solummodo quatenus est principium receptivum.

Dices 1.º Natura ex eo dicitur, quod sit mutabile seu mobile; est enim principium motuum immanentium. Atqui esse mobile importat principium passivum: siquidem mobile est aptum moveri; aptum autem moveri est quilibet præcise ob passivum principium, à quocumque tandem agente proveniat mutatio. Ergo.—Resp. *neg.* Minor. ejusque probationem. Nam multa sunt mobilia non solum ob principium passivum, sed etiam ob activum, ac nominatim ventia, quorum actus vitales et immanentes essentialiter postulant procedere ab intrinseco principio activo.

Dices 2.º Ad naturam spectat, ut sit principium motus immanentis. Atqui natura id non habet ex eo præcise, quod

(1) Cfr. Aristot. *Physicor.*, lib. 2, cap. 1, text. 13.

(2) Vide Pontium, *Physic.* lib. 2, disp. 7, quæst. 2, n. 7.

(3) Vide Mastrium, *Physicor.*, disp. 6, quæst. 1, art. 1.

sit principium activum, sed ex eo quod sit passivum. Unde etiamsi ens aliquod non haberet in se principium activum sui motus, sed solum passivum, jam vere natura gauderet; sicut materia est natura respectu generationis formæ.

Resp. *conc.* Major., *dist.* Minor. Natura non habet quod sit principium motus immanentis, ex eo solum quod sit principium activum, *conc.*, ex eo quod sit principium, dummodo activitas ejus exerceatur circa immanentes actus, *neg.* Tum *neg.* conseq. Aliud enim est ad rationem naturæ sufficere principium passivum, et aliud quod principium activum prout tale nequeat esse natura, dummodo non sit pure activum motuum et operati num transeuntium, sed immanentium eidem subjecto, a cujus activitate procedunt. Posito ergo, quod motus sint immanentes, denominatio naturæ non est, cur restringatur ad solum principium eorundem passivum, et nequeat extendi proprie ac vere ad principium activum (1).

Dissident secundo Scholastici in eo, quod quidam materiam et formam putent non univoce, sed analogice dumtaxat participare rationem naturæ (2). Alii vero communius et probabilius opinantur univoce convenire rationem naturæ materiæ formæque (3). Et ratio est, quia nec materia est principium solum per ordinem ac dependentiam a forma, nec similiter forma per ordinem ac similitudinem cum materia, sed unaquæque ex sua propria ratione et conditione. Nec refert, quod forma dicatur perfectius natura, quam materia: nam inter univoca etiam potest unum esse altero perfectius, sicut homo est perfectius animal leone, inæqualitate se tenente non præcise ex parte generis, in qua univoce conveniunt, sed ex parte speciei.

Et hæc quidem de formis materialibus. Major est difficultas circa formam seu animam rationalem, quatenus rationalis est. Quamvis enim anima rationalis, prout est principium vitæ vegetativæ ac sensitivæ in homine, rationem naturæ

Utrum
etiam rationalis
anima sit
natura.

(1) Vide Joann. a S. Thoma, (*Physic.* quæst. 9, art. 2, Conimbricens. (*Physic.* lib. 2, cap. 1, quæst. 3) etc.

(2) Ita Complutens., *Physic.* disp. 7, quæst. 8.

(3) Ita Dominic. Soto (*Physicor.* lib. 2, quæst. 1), Toletus (*Ibid.* quæst. 1 ad 5.um), Rubius (*Physicor.* lib. 2, cap. 1, quæst. 2.) etc.

manifeste vindicet, sicut ipsæ animæ materiales plantarum atque animantium, dubium autem esse potest, num etiam dicenda sit natura prout rationalis est atque adeo spiritualis, nam sub ea formalitate nullius videtur esse principium motus sensibilis ac materialis. Quare qui negarunt formam viventium seu animam esse naturam, de rationali præcipue loquebantur.

Nihilominus communissima Philosophorum doctrina tenet, animam rationalem, etiam prout intellectiva est, a naturæ dignitate excludendam non esse, quemadmodum post Aristotelem (1) ac S. Thomam (2) docent Suarez (3), Toletus (4), Rubius (5), Conimbricenses (6), Benedictus Pererius (7), Rhodes (8), Joannes a S. Thoma (9), Complutenses (10), alique passim scriptores. Ratio vero est, quia anima rationalis, quatenus talis, est forma corporis, prout definitum est in Conciliis, Viennensi sub Clemente V, et Lateranensi sub Leone X, efficitque cum ipso hominem. Atqui homo, etiam prout distincta res est specificè a reliquis viventibus, et non solum prout animal est vel vegetale, est verissime compositum naturale. Ergo... Major alibi probanda erit tamquam in sede propria: nunc sufficiat illud unum animadvertere, hominem, in quantum homo est, per aliquam formam constitui; constituitur autem per animam rationalem. At non per animam rationalem secundum gradum sensitivi vel vegetativi, quia homo non est homo secundum differentiam propriam specificam, solum quia est animal vel vegetale. Ergo constituitur homo per animam rationalem

(1) *Physicor.* lib. 2, cap. 2, text. 26, ubi ait considerationem Philosophiæ naturalis se extendere usque ad formam aliquo modo separatam a materia, nempe usque ad formam rationalem.

(2) *Physicor.* lib. 2, lec. 4, fin.

(3) *Metaph.*, disp. 1, sect. 2, n. 17.

(4) *De Anim.*, quæst. 2, *proœtial.*

(5) *Physicor.*, lib. 2, cap. 1, quæst. 3.

(6) *Physicor.*, lib. 2, cap. 1, quæst. 4, art. 1.

(7) *De communibus* etc., lib. 7, cap. 12.

(8) *Philos. perip.*, lib. 2, disp. 1, quæst. 2, sect. 1, paragr. 2, *Dico secundo.*

(9) *Physic.*, quæst. 9, art. 2.

(10) *Physic.*, disp. 7, quæst. 5.

secundum gradum intellectivi; illa enim solum informando materiam quatenus rationalis est, constituit eam in esse hominis (1).

Accedit quod risus, fletus et loquela sunt motus naturales ac sensibiles, qui mediante corpore exercentur. Atqui motus ejusmodi sunt in homine proprii gradus rationalis, non autem sensitivi tantum vel vegetativi. Ergo principium eorum est anima rationalis, quatenus intellectiva, quæ proinde vere natura est etiam secundum hunc gradum. Immo vero ii ipsi actus intellectionis et volitionis, quæ secundum suam substantiam penitus immateriales sunt, dici possunt naturales ministerialiter ac dispositive, quia exerceri nequeunt in statu unionis animæ cum corpore sine dependentia a sensibus; intellectionem enim præcedat materiam ministrans et comitetur operatio sensuum, necesse est, ut suo loco magis explicabitur.

Atque hæc causa est, cur veteres Philosophi considerationem animæ rationalis, etiam secundum gradum rationalitatis, non quidem in statu separationis, sed quatenus est forma corporis, *naturali Philosophiæ*, non vero *Metaphysicæ* tribuerint, quemadmodum notavimus in *Logica* (2). Apposite S. Thomas Aristotelis mentem interpretans: *Sicut Medicus in tantum considerat de nervo, in quantum pertinet ad sanitatem, cujus causa considerat nervum; similiter Naturalis in tantum considerat de forma, in quantum habet esse in materia. Et ideo terminus considerationis scientiæ naturalis est circa formas, quæ quidem sunt aliquo modo separate, sed tamen esse habent in materia. Et hujusmodi formæ sunt animæ rationales; quæ quidem sunt separate, in quantum intellectiva virtus non est actus alicujus organi corporalis, sicut virtus visiva est actus oculi, sed in materia sunt, in quantum dant esse corpori... Unde usque ad animam rationalem se extendit consideratio naturalis, quæ est de formis. Sed quo modo se habeant formæ totaliter separate, et quid sint, vel etiam quomodo se habeat hæc forma, id est anima rationalis secundum quod est separabilis et sine corpore existere potens,*

(1) Vide S. Thom., 1 p., quæst. 76, art. 1.

(2) Vide *Logic. Major.* n. 303, pag. 1024.

et quid sit secundum suam essentiam separabile, hoc determinare pertinet ad Philosophum primum, id est Metaphysicum (1). Quare quando Aristoteles alibi (2) negavit spectare ad Physicum considerare rationalem animam, quia natura non est; interpretandus est de anima secundum rationem immortalitatis, qua corrupto corpore vivere pergit, affectionesque illas subit, de quibus silet penitus naturalis Philosophia, et agere officium est solius Metaphysici. Et ita etiam idem Philosophus in libris de Anima, quæ sunt præcipua et nobilissima pars Philosophiæ naturalis, multa disputavit de rationali anima.

Dices 1.º Formæ, quæ est natura, proprium est, esse terminum et quasi finem generationis, testante Aristotele (3). Atqui anima rationalis, utpote quæ a solo Deo creatur, terminus generationis profecto esse nequit. Ergo.

Respond. dist Major. Formæ, quæ est natura, proprium est esse terminum generationis, saltem secundum informationem et unionem formæ ad materiam, conc.; secundum ipsum esse formæ, subdist.; si agatur de forma materiali, conc., si de omni prorsus forma, neg. Et contradict. Minori, neg. conseq. Quemadmodum enim alibi exponendum erit, quamvis humana generatio non terminetur ad ipsum esse animæ rationalis producendum, terminatur tamen ad unionem animæ cum corpore, qui est reapse finis humanæ generationis.

Dices 2.º Natura ex Aristotele aut est subjectum, aut est in subjecto. Atqui anima rationalis neque est subjectum, neque in subjecto est.—Resp. Anima rationalis non est quidem in subjecto sustentationis, est tamen in subjecto informationis vel puræ receptionis (4).

(1) S. Thom. Physicor. lib. 2, lect. 4 fin.

(2) De partibus animal. lib. 1, cap. 1.

(3) Physicor. lib. 2, cap. 1 text. 13, 14.

(4) Vide Ontolog., num. 275, pag. 799. Plura de his dabunt veteres scriptores, ac nominatim Rubius et Conimbricenses.

ARTICULUS III.

Comparatur ars cum natura, ubi inquiritur etiam, utrum ars possit efficere opera naturæ

184. Quid sit ars, explicuimus in Logica; quid autem sit artefactum hic breviter explicandum est, constat enim ex communi hominum sensu naturam et artem artefactaque aliquo modo inter sese opponi. Artefactum est concretum quoddam, quod formaliter constituitur ex artificio vel forma artificiali. Non defuerunt autem, qui formam ejusmodi reponerent in aliquo accidenti absoluto ac positivo supra subjectum vel materiam superaddito, quemadmodum referunt Pererius (1) et Card. Lugo (2); quæ tamen sententia rejicitur, quia superfluum prorsus est ejusmodi accidens ad artefactum concipiendum, quippe quod intellecta materia certo modo atque ordine disposita, plene intelligitur, etiam præcisa quavis alia entitate superveniente (3). Unde docet S. Thomas (4), quod corporum artificialium formæ procedunt ex conceptione artificis; et nihil aliud sunt, quam compositio, ordo et figura, ut dicitur in 1.º Physicorum (text. 46). Sane in horologio, domo, aliisque artificis, si habeas materiam certo modo figuratam ex artificis idea, partesque diversas secundum eandem ordinatas et compositas, illico adest, nec potest non adesse artefactum (5). Cæterum est magna varietas artefactorum. Ut enim omittam artefacta liberalium artium, quorum forma artificialis non videtur re distingui ab ipsa materia, quam illæ dirigunt, sicut cernere est in Logica, Rhetorica, Poëtica, Musica, et in arte saltandi ac citharizandi;

Quid artefactum.

Varietas artefactorum.

(1) De Communibus omn. rerum nat. princip. etc. lib. 7, cap. 3.

(2) De Eucharist. disp. 8, sect. 2.

(3) Vide Pererius et Lugonem (loc. citatis), De Benedictis (Physic. lib. 2, quæst. 1, cap. 4 vers. fin.), Lossada (Physic. tract. 2, disp. 1, cap. 3, n. 71).

(4) 2. 2. quæst. 66, art. 2, ad 2.^{am}.

(5) Cf. Lugo (loc. cit. n. 31, 32), Benedictus Pererius (de Communibus omn. rer. etc. lib. 7, cap. 3).

ex artefactis materialibus, quædam nullam requirunt necessario figuram, sed contenta sunt compositione vel commixtione variorum corporum in certa quantitate ac proportione. Talia sunt pharmaca, quæ arte Medicorum conficiuntur. Alia figuram quidem habent, nullam tamen vindicant partium unionem, sed meram juxtapositionem aut certam distantiam vel propinquitatem localem. Exemplum esto exercitus secundum artem militarem in aciem instructus. Alia demum sunt artefacta, quæ partes requirunt certo ordine unitas aut colligatas, ut v. g. statua, pictura, vestis.

In quo
sita sit forma
artificialis,
Sententia
minus probabili
rejecta,

185. In quo autem sita sit forma vel figura artificialis, non uno modo explicatur ab Auctoribus. «Plures, quos sequitur P. Peinado, formam sive figuram artificialem consistere dicunt in certis præsentibus vel ubicationibus partium, additis nonnullis negationibus: nam eo præcise quod e rudi ligno detrahantur partes quædam, et reliquæ maneant cum certo ordine situali certaque distantia juxta regulas artis statuaræ, plene intelligitur figura statuaræ, quæ est forma artificialis. Hoc autem totum consistit in certis ubicationibus partium remanentium, cum negatione seu carentia tum aliarum ubicationum aliter distantium, tum unionis cum partibus detractis» (1). Quæ etiam videtur esse sententia Card. Lugonis (2) et Joannis B. De Benedictis (3).

Sententia hæc illud offendit incommodum, quod si ea vera est, statua vel quodvis aliud artefactum quoties de loco in locum transfertur, toties formam artificialem mutare dicenda sit, eamque a bajulo accipere, quantumvis artis ignaro. Itemque quoties vestis plicaretur, vel pictura convolveretur, toties artificium amitteret suum: id quod communi existimationi repugnat. Respondent hujus patroni doctrinæ, artefactum in prædictis casibus, loquendo metaphysice ac in rigore philosophico reapse mutari, moraliter autem et in vulgi opinione idem perseverare; quia nempe statua vel aliud quodvis artefactum post artificis operam habet suas partes ita dispositas, ut possint absque novo artificio et opera

(1) Lossada *Physic.*, tract. 2, disp. 1, cap. 3, n. 8.

(2) *Loc. nup. cit.*, n. 30, 33.

(3) *Physic.*, lib. 2, quæst. 1, cap. 4 fin.

similem distantiam ac proportionem retinere: et vestis complicata moraliter eadem censetur; quia licet tunc non retineat eandem physice figuram partiumque distantiam, nihilominus ex vi præcedentis artificii determinata est, ut si extendatur, partes ejus similem induant figuram et partium distantiam. E converso si in vesti separarentur v. g. manicæ, vel statua frangeretur, nec moraliter idem censeretur artefactum, quia sine nova Artificis opera non posset similem pristinam figuram, nempe similiter proportionatas ubicationes ac distantias partium acquirere (1).

Verum doctrina hæc tam contraria sensui communi apparet, ut donec graviora producantur momenta rationum, non videatur esse admittenda. Quis enimvero credat crucem argenteam, dum loco movetur, physice mutari, aut pallium, quod in arca plicatum asservatur, non esse idemmet physice pallium, ac illud, quo heri dominus ejus operiebatur? Præterea ubicationes ac distantie partium videntur omnino consequi formam ipsam artificialem. Ideo enim vel ex ipsa adversariorum sententia partes simili modo ubicate ac distantes manent perpetuo, quamdiu adest moraliter idem artificium, quia ex artificis opera relinquitur determinatio et exigentia, ut partes diversæ etiamsi de loco in locum transferantur, vel aliter modificentur, similes denuo recipiant ubicationes ac distantias. Nonne ergo satius est dicere, saltem quod attinet artefacta, quæ partes requirunt certo modo unitas et colligatas (2), artificium, vel formam, vel figuram artificialem non consistere in ubicationibus ac distantibus, sed eas reapse præcedere.

Ut ergo quid sit artificium ejusmodi, melius intelligatur, ^{verisè statuitur.} duplex distingui potest figura sicut naturalis, ita etiam artificialis: altera intrinseca vel in ordine ad se, extrinseca, altera et in ordine ad locum. Figura naturalis intrinseca consistit in ordine unionis et conjunctionis, quem servant partes inter

(1) Vide Card. Lugo, *de Eucharist.*, disp. 8, sect. 2, n. 33.

(2) Saltem, inquam, quod attinet hujusmodi artefacta nam in artefactis unionem partium non exigentibus, quale est v. g. exercitus, concedunt quidam formam artificialem consistere in ubicationibus partium, sicut volunt adsertores prioris sententiæ. Vide Lossada, *loc. cit.* cap. 3, n. 12.

se, in eo v. g. quod hæc pars, puta caput hominis, immediate uniatur collo, non pedibus, et quod inter caput et pedes tot mediant partes materiæ et quantitatis. Extrinseca, quæ *localis* etiam dicitur et *situialis*, consistit in certa partium dispositione secundum locum, quæ dispositio non distinguitur ab ipsarum ubicatione vel connaturali extensione. Figuras istas esse re distinctas, immo et invicem separabiles, perspicue cernitur v. g. in manu, quæ sive plicata et contracta sit, sive explicata, eandem procul dubio figuram intrinsecam seu in ordine ad se retinet, diversam tamen situationem vel in ordine ad locum: quin etiam si totus homo divinitus constitueretur in puncto spatii, dummodo servaret numerum et ordinem unionis partium inter se, non amitteret figuram suam intrinsecam et organicam, careret tamen figura situati et in ordine ad locum. Atque ita de facto evenit in corpore D. N. Jesu Christi in Eucharistia, quemadmodum egregie declara Eximius Doctor (1).

Instar duplicis hujus figuræ naturalis duplicem quoque artificialem considerare licet. Prima respondet intrinsecæ naturali, consistitque in talibus unionibus partium cum aliarum carentia: altera respondet figuræ naturali extrinsecæ. Artificium itaque vel forma propria artefactorum reponenda videtur in priori figura, posterior autem non est forma artificialis, saltem primaria, sed aut signum aut effectus ejus. Ratio autem est, quia sicut figura naturalis primaria non consistit in ipsa præsentia locali vel certa partium dispositione secundum locum, sed in interiore ordine partiumque dispositione secundum se; ita etiam artificialis forma debet esse non in ipsis actualibus ubicationibus partium, sed in formali aliqua determinatione ex opere artificis relicta in artefacto, unde partes hujus, quamdiu durent artificium, certas perenniter postulent ubicationes. Atqui determinatio ejusmodi nihil re vera est præter has vel illas partium uniones cum aliarum carentia ex opere artificis existentes in artefacto. Illis enim stantibus unionibus, plane intelligitur, quomodo sive de loco in locum transferatur artefactum, sive plicetur aut alio pacto modificetur, semper retineat

(1) Suarez, In 3.^{am} part., tom. 3, disp. 48, sect. 1.

intrinsecam determinationem et aptitudinem, ut absque novo artificis opere atque interventu pristinam dispositionem partium secundum locum sortiatur; id vero aliter intelligi nequit. Ergo artificialis forma reponenda videtur in prædicta partium unionem ac dispositionem in ordine ad se, quæ ab artifice operi imprimatur suo ex directione artis (1).

186. Jam naturam cum arte conferre oportet, ut in quo præcipue dissideant, in quo conveniant, breviter aperiamus (2). Et primo quidem in eo conveniant, quod naturæ opera procedunt, sicuti opera artis, certa præscriptione, ratis legibus, composite et ordinate, nisi aliquid obstat impedimentum, propter quod interdum monstra contingunt. Unde Plato duplicem distinxit artem, alteram humanam, sub quam caderent omnia, quæ artificum elaborantur opera; alteram divinam, ad quam pertinent opera naturæ. Quapropter naturam Platonici dixerunt *artem Dei*, Deumque *ἀριστοτέχων* seu optimum artificem. Secundo conveniant, quia quemadmodum agens naturale, potissimum in viventibus effectum producit sibi cognatum et similem ratione formæ, quæ ipsum constat; sic artifex opus conflat simile formæ vel exemplari ideæ, quam mente concepit. Tertio, sicut ars naturam, ita natura Deum supponit. Nimirum ut ars nihil efficit nisi præsupposito substantiali composito, in quod formam artificiosam inducit, ita natura requirit materiam primam a Deo creatam, ex cujus potentia formas educit: sicque Deus res ex nihilo efficit, natura ex ente incompleto seu materia prima, ars ex ente completo. Quarto, tum natura tum ars ab imperfectioribus ad perfectiora progrediuntur. Quinto, quemadmodum natura est artis mensura, ita ars est mensura artefactorum: et ut natura divinam artem, sic ars humana naturam, quoad ejus fieri potest, æmuletur; unde ars nunc *altera natura*, nunc *simia naturæ* dici consuevit, utpote quæ multa ad exemplar naturæ effinxerit.

Differunt autem natura et ars primo, quia natura est ipsamet rerum substantia, ars vero non pertinet ab substantiam

(1) Vide Losada, loc. cit. num. 8-15.

(2) Qua de re vide, si lubet, Conimbricenses (loc. cit. quæst. 5, art. 1 et 2), Rubium (loc. cit. quæst. 4), et Rhodens (loc. cit. sect. 3) fusius disputantes.

In quo
conveniant artis
et naturæ
opera,

et in quo
discrepent.

artificis, sed est accidens ejus ad prædicamentum qualitatibus spectans. Secundo, formæ artefactorum adveniunt entibus completis, naturales autem adveniunt enti in potentia, seu materiæ primæ, ideoque dicitur, quod *ars ibi incipit, ubi desinit natura*: quare illæ sunt accidentales et constituunt unum per accidens vel compositum accidentale, hæ vero sunt substantiales, conflantque cum materia unum per se. Ex quo etiam fit, ut formæ artificiales hæreant in externa rei superficie, fere enim in figura variaque partium dispositione atque ordine consistunt; at vero naturales ipsa substantiæ, ut ita dicam, intima viscera penetrant. Præterea forma inducta per artem *non consequitur actionem artis*, ut loquitur S. Thomas (1), id est non sortitur virtutem producendi aliam similem formam per actionem artis; neque enim domus aliam gignit domum, vel imago Cæsaris aliam similem imaginem, sicut equus equum, vitis generat vitem; quare formæ artificiales emortuæ sunt ac steriles et ignavæ; at formæ naturales sunt actuosæ et vivide. Ex quibus facile sequitur, quanto jure communis sensus naturam ab arte distinguat. Sane ars vel sumi potest active pro ipso intellectuali habitu, vel passive pro artefacto opere. Et primo quidem sensu ars excluditur a naturæ definitione, tum quia natura est substantiale quiddam, habitus autem artis est accidens; tum quia natura est principium motus quoad ipsam ejus, ut ita dicam, substantiam, non autem quoad modum dumtaxat ac directionem motus. Deinde etiam si ars sumatur pro artificioso effectu, procul distat a natura, quia forma artificiosa et ipsa est accidens, nec est principium et causa motus, ut vel ipsa experientia satis liquet.

Dices. Immo vero experientia contrarium manifeste demonstrat. Videmus namque corpus rotundum velocius moveri, plaustraque rotis facillime trahuntur, quæ sine illis nequirent trahi. Præterea sunt quædam artes, quæ solum ad motum ejus, in quo sunt, ordinantur, sicut ars saltandi, citharizandi etc.—**Resp. neg.** assertum. Et ad primam probationem dico figuram rotundam vel, aliam quamvis artificiosam, non esse principium intrinsicum motus vere influens

(1) *Contra Gent.*, lib. 2, cap. 76, *Præterea nihil operatur.*

in illum, sed tantum conditionem quamdam remotam impedimenta, attritumque imminuentem, unde mobile melius impetum sibi impressum accipiat, et sic facilius moveatur. Artes vero illæ saltandi, citharizandi cæteræque id genus sunt principium pure directivum, non vero effectivum motuum, ideoque nec sunt causa illorum quoad ipsam eorundem substantiam, sed tantum quoad modum artificiosum aptioremque ad finem intentum, ut nempe motus eleganter, concinne ac numerose fiant. Motus siquidem illi primo et radicaliter ab anima proveniunt saltantis vel citharizantis, at proxime a potentia locomotiva, quam præceptis suis regit ars, ac moderatur.

Si jam ultra sit perfectior, quæras, naturane an ars; dicendum est naturam simpliciter esse perfectiorem, artem autem secundum quid. Simpliciter est perfectior natura, quia substantia est: secundum quid autem perfectior dici potest ars, quia perficit naturam, eamque sæpe habiliorem reddit ad motum. Quare tripliciter comparare licet naturam cum arte: primo, si naturam accipiamus ut perfectam arte: et hoc modo perfectior est seipsa nude sumpta. Secundo, si sumamus artificialia prout naturam continentia, quo etiam pacto liquet illa præstare naturalibus. Tertio, denique ars et natura præcisive accipi possunt, et sic natura simpliciter excellit artem, sicut substantia præstat accidentibus.

187. Age vero videndum est, utrum ars opera naturæ possit moliri. Videturque posse, primo quia sanitas est effectus quidam naturæ, quæ tamen cum amittitur, arte medica solet sæpe restitui. Deinde quia magi ægyptii narrantur in libro *Exodi* (1) virgas in serpentes commutasse, arte magica, quos veros, non vero apparentes dumtaxat, fuisse putant Origenes (2), S. Augustinus (3), et S. Thomas (4). Cum ergo serpentes effectus naturales sint, videtur ars ad eos producendos sese porrigere posse. Præterea, ut omittam quædam automatæ exempla, quæ sic affabre

(1) *Cap. 7.*

(2) *Homil. 3 in Marcum.*

(3) *De Trinit.* lib. 3, cap. 7: el lib. 83 *Question.*, quest. 76.

(4) *De Potent.* quest. 6, art. 5.

Ars ibi
incipit,
ubi desinit
natura.

Utra perfectior
sit, naturane,
an ars.

Utrum
ars possit opera
naturæ efficere.

constructa perhibentur, ut seipsa moverent (1), in ejusdem rei probationem afferri queunt annuli et imagines astronomicæ, quæ ex certo astrorum situ et influxu virtutem sortiri dicuntur ad multos mirabiles edendos effectus, quemadmodum tradit Porphyrius apud S. Augustinum, (2), et Plato (3), ac Plotinus (4).

Hiscæ tamen non obstantibus communis Philosophorum doctrina tenet neque artem neque formam artificialem posse virtute sua propria opera naturæ attingere, posse tamen ad illa quodammodo concurrere virtute ipsius naturæ, applicando nempe activa passivis: quamobrem dici potest conditio vel occasio, et si vis, etiam causa moralis plurimum effectuum naturalium.

Ars nequit propria virtute opera naturæ attingere;

Primum horum patet, quia ars in mente artificis hærens non aliter ad opus influit, quam regulas et præcepta eidem dictando, ut scite illud exequatur; virtus autem ipsa effectiva supponitur in artifice ab ipsa natura. Ergo ars nequit vi sua propria opus naturale producere. Idemque dicendum est de ipsa forma artificiali corporibus impressa: formæ namque per artem in materiam inductæ, quemadmodum nuper innumus, actuosæ non sunt, et solum obtinent rationem cujusdam conditionis ad hoc, ut natura expeditius agat, vel patiatur.

potest tamen virtute naturæ ad naturales effectus concurrere applicando activa passivis.

Alterum etiam non minus est evidens: quia ars potest cognoscere activa et passiva principia, unde certi effectus secundum ordinem naturalem promanare debent, eaque aptissime adhibere in iis adjunctis, quæ necessaria vel opportunitiora sint, ut effectus sequantur. Atque ita demum ars non quidem ulla sibi propria virtute, sed solum applicando activa passivis concurrat verissime ad naturales effectus edendos. Unde videmus interdum peritissimos medicos arte sua sanitatem obtinere per media naturalia rite applicata: alique artifices, cognitis naturæ viribus, machinas affabre constituunt,

(1) Vide apud Conimbricensis (loc. cit. quest. quest. 6, art. 1), Rubium (loc. cit. n. 38), Complutenses (*Physic. dis.* 7 quest. ult. n. 62) etc.

(2) *De Civit. Dei*, lib. 10, cap. 11.

(3) *Dialog.* 2.º de Justo.

(4) *Ennead.* 4, lib. 4.

prout ad mirabiles effectus producendos convenientissimum esse norunt. Et hoc modo diximus agentes de miraculis, posse dæmones per artem, applicando naturales causas, opera quædam edere, quæ miraculosa videri possint, quamvis reapse naturalia sint, utpote naturæ ordinem ac vires nullatenus superantia.

Ex quibus constat, quid respondendum sit ad rationes dubitandi nuper propositas. Ars enim medici aliud non facit, quam seligere, atque applicare remedia naturalia ad salutem restituendam, ipsa tamen eam propria virtute non gignit. Quod alterum attinet de operatione magorum Pharaonis, duplex opinio in Glossa (ordinaria) tangitur. Una est, quod non fuerit vera conversio virgarum in serpentes, sed hoc fuerit secundum apparentiam tantum per aliquam præstigiosam illusionem. Augustinus autem in Glossa ibidem posita dicit, quod fuit conversio vera virgarum in serpentes: quod ex hoc verisimiliter probat, quia Scriptura eodem vocabulo nominat et virgas magorum et virgam Moysi, quam constat vere in serpentem esse conversam. Quod autem operatione dæmonum virgæ in serpentes sint conversæ, miraculum non fuit; hoc enim fecerunt dæmones per aliqua semina collecta, quæ habebant vim putrefaciendi virgas et in serpentis convertendi. Sed quod Moyses fecit, miraculum fuit; quia divina virtute, absque omni naturalis virtutis operatione, hoc effectum est (1). Itaque si primam harum opinionum elegeris, nullus ibi reapse naturalis effectus intervenit: sin altera tibi magis ardeat, fuit quidem opus naturale verum, generatio nempe serpentium, in quod tamen ars magica non efficiendo concurrat, sed tantum causas naturales collectis seminibus applicando. Automata vero illa minime putandum est ab arte nacta esse verum principium sese movendi; sed ciebantur appositis intrinsicis motoribus mechanicis, unde motus ejusmodi ars non efficit, sed regit dumtaxat, ac modificat.

Solvuntur oppositæ rationes.

Postremum negandum omnino est. Nam ut recte docet S. Thomas, corporum artificialium formæ procedunt ex conceptione artificis; et cum nihil aliud sint, quam compositio, ordo et figura, ut dicitur in 1. *Physicor.* (text. 46. to. 2) non

(1) S. Tom. de Potent., quest. 6, art. 5 ad 8.um